

Cev en Duası

-Kaynakları Hakkında Bir İnceleme*

Prof. Dr. Abdullah AYDINLI**

Öz: Okuyan veya yazılı nüshasını üzerinde taşıyan kimseye zırr gibi koruma sağladığına inanılan bir dua olan Cev en Duasının Cev en-i Kebîr (Büyük Cev en) ve Cev en-i Saîr (Küçük Cev en) ekinde iki çeşidi bulunmaktadır. Büyük Cev en duası, bazı Sünnî ve Şii Müslümanlar arasındaki yaygın inanışa göre Yüce Allah'ın Cebrâil vasıtasıyla Hz. Peygamber'e -sallellahu aleyhi ve sellem- gönderdiği söylenen bir dua, Küçük Cev en ise, Şii Müslümanlara göre 12 imamdan biri olan Mûsa el-Kâzım'ın yaptığı bir duadır. Bu yazıda Büyük Cev en Duasının kaynakları araştırılmış, bunun sonucunda duanın 7.-10./13.-15. asırlar arasında ortaya çıktığı ve ilk olarak Şii bir yazar olan el-Kef'âmî'nin(ö. 905/1499) bir dua kitabında görüldüğü, daha sonra Sünnî İslam dünyasında el-Gümü hanevî'nin *Mecmû'atul-Ahzâb* isimli eserinde yer aldığı, ardından Said Nursî'nin eserlerinde bahsi geçtiği ve risale-i nur müntesipleri arasında meşhurluğu tesbiti yapılmıştır. Sonuç olarak da hakkında; "mütevattir olduğu", "azeli'nin tasdik ettiği", "Gazali'nin bir eserinde yazdığı" ve "bir ehlullah tarafından Efendimizden keşif yoluyla alındığı" ekinde asılsız iddialar ortaya atılan bu duanın Hz. Peygamber'le -sallellahu aleyhi ve sellem- hiçbir alakasının olmadığı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cev en duası, İsa, Gümü hanevî, Mecmûatu'l-Ahzâb, Bediüzzaman, Abdullah Aydınli

The Pray of Jawshan: A study on Its Sources

Abstract: This essay attempts to question the authenticity of the so called Jawshan by analyzing the canonical sources of Hadith literature to determine whether it can be traced back to the Prophet of Islam. After subjecting the Jawshan to a careful analysis of chain (sanad) and text (matn), the essay concludes that there is neither a reliable source nor a valid set of academic criteria that would prove that the text concerned is attributable to the Prophet of Islam. The results of our source analysis, the literature survey, and certain other historical data lead us to believe that this prayer, Jawshan, may have first appeared within the "Shiite world" in the prayer books by Ibrahim al-Kaf'am, and only later was introduced to the "Sunni

---

* Bu makale "The Prayer of Jawshan –A Study of Its Sources-" (*İlahiyat Studies*, Volum 2, Number 1, (Bursa), Winter/Spring 2011, p. 47-68) başlıklı makalenin gözden geçirilmiş, bazı cüz'î ilave ve değişiklikler yapılmış ekliidir.

** Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, aaydinli52@gmail.com.

world” through Majm at al-a z b, the collection of prayers by al-Gumushkh naw , and gained wide circulation among certain groups.

Keywords: Jawshan prayer, Sh a, al-Gumushkh naw , Majm at ala z b, Bedi-uzzaman.

ktibas / Citation: Abdullah Aydınlı, “Cev en Duası”, *Usûl*, 15 (2011/1), 7 - 29.

Cev en ve Cev en Duası

Cev en, “gö üs, gö sün öne çıkan kısmı, sava mak için hazırlanan demir giysi/zırh, bir eyin ba tarafı/ parçası/ bir kısmı gibi manalara gelmektedir¹. Bu kelimenin Arapça’ya Farsça’dan geçti i bildirilmektedir. bn Fâris de, kelimelerin kök manalarını vermekle me hur *Mu’cem*’inde bu kelimeye yer vermemi tir.

Cev en Duası ise, okuyan veya yazılı nüshasını üzerinde ta ıyan kimseye zırh gibi koruma sa ladı ına inanılan bir duadır². Cev en-i Kebîr (Büyük Cev en) ve Cev en-i Sa îr (Küçük Cev en) ekinde iki çe idi bulunmaktadır. Yaygın inanı a göre Büyük Cev en duası Yüce Allah’ın Cebrâîl vasıtasıyla Hz. Peygamber’e -sallellahu aleyhi ve sellem- gönderdi i söylenen bir duadır.

¹ Bkz. Halîl b. Ahmed, *Kitâbu’l-Ayn*, C N maddesi; bn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, C N maddesi; ez- Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, C N maddesi. Sahâbe-i kirâm içinde Zu’l-Cev en lakabıyla me hur olan biri vardır ki, bu lakabın da ona; cev en giyen ilk Arap veya gö sünün i kin/çıkıntılı olması yahut Kisra’nın ona bir cev en hediye etmi olması sebebiyle verildi i söylenmektedir. Bkz. bn Hacer, *el- sâbe*, 2/411.

² Bediüzzaman Said Nursi Cev en’in, kendisine içirilen çok tesirli bir “zehirin tehlikesine galebe etti” ini (Bkz. *Emirda Lâhikası*, s. 186) ve “ölüm tehlikesinden belki yirmi defa kudsiyetiyle kurtardı” ını (a.g.e., s. 195) söylemektedir. Hristiyanlarda da “zırh” adı verilen koruyucu dualar vardır. Bunların en me huru Katolik ve Anglikan hristiyanların muhtelif vesilelerle terennüm ettikleri ve Latince Lorica: Zırh denilen duadır. nanan insanı yolculu u esnasında koruyaca ına inanılan bu duayı St. Patrick’in (ö. 461) 5. asırda rlanda’da papazlık görevi ifa etti i sırada olu turdu u geleneksel olarak kabul edilse de 8. asırda ya ayan bir ke i in eseri oldu u tahmin edilmektedir. (Bkz. http://fr.wikipedia.org/wiki/Pri%C3%A8re_de_saint_Patrick. Eri im tarihi: 13.12.2013). Kilise adamlarından Bilge Gildas’ın (ö. 570) da hastalıklara kar ı koruyucu bir duasının (Loricasının) oldu u nakledilir (Bkz. http://fr.wikipedia.org/wiki/Gildas_le_Sage. Eri im tarihi: 13.12.2013).

Küçük Cev en ise, îlere göre 12 imamdan biri olan Ebu'l-Hasan Mûsa b. Ca'fer el-Kâzım'ın (ö. 183/799) yaptığı bir duadır³.

Büyük Cev en'in önemi ve de eri, hiç üphesiz, Hz. Peygamber'e –sallellahu aleyhi ve selem- nisbet edilmesinden kaynaklanır. Bu yüzden önce Hz. Peygamber'e bir söz veya fiil/hadis nisbet etmekle alakalı birkaç noktaya temas etmek yararlı olacaktır:

Hz. Peygamber'in hadisleri Müslümanlı ın temel kaynaklarından dır. Bunun için Hz. Peygamber'e bir hadis nisbet etmede ba ından beri büyük hassasiyet gösterilmi tir. Öyle ki, bazı sahabilerin, i in sorumlulu undan dolayı çok az hadis rivayet etme veya hiç hadis rivayet etmeme yoluna gittikleri, di er bazılarının ise hadis rivayet ettiklerinde kan ter içinde kaldıkları, halden hale girdikleri nakledilmektedir⁴.

Zaman içinde hadislerin aslına uygun bir ekilde naklini gerçekle tirmek için yapılan faaliyetler ve geli tirilen usuller müstakil hadis bilgi kollarının konusu olmu tur. Burada sadece, hadisleri senedleriyle nakletmenin gereklili i esası ile hadislerin senedli olarak rivayet edildi i ilk üç asırda ilgili kitaplarda kaydedilmemi olan hadislerin makbul sayılamayaca ı⁵ esasını kaydetmekle yetinelim. Di er taraftan Hz. Peygamber'e yalan isndda bulunma en büyük günahlardan sayılmı , hatta bunu dinden çıkma sebebi görenler bile olmu tur. Zira bu, dini tahrip etmek demektir.

Cev en Duasının Kaynakları ve Senedi

Yazılı edebiyatta Küçük Cev en Duası'na ilk olarak ii yazarlardan es-Seyyid Ali b. Tâvûs el-Hillî'nin (ö. 664/1265) *Muhecu'd-Da'avât* isimli dua kitabında rastlanmaktadır. mam Mûsa b. Ca'fer'e (ö. 183/799) varan bir senedle nakledilen bir habere göre bu imam, dönemin Abbâsî halifesi Mûsa Hâdî b. Muhammed el-Mehdî'nin (ö. 170/786) kendisini öldürmeyi dü üdü ü

³ Bkz. el-Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 78/331; en-Nûrî, *Mustedreku'l-Vesâil*, 2/234. Kr . el-Hillî, *Muhecu'd-Deavât*, s. 220.

⁴ Konuyla ilgili birçok haberi ve kaynaklarını bir arada görmek için bkz. Muhammed Accâc (Ucâc) el-Hatîb, *Tedvînu's-Sunne*, s. 92 vd.

⁵ Bkz. el-Beyhekî, *Menâkıbu' - âfiî*, 2/321. Kr . bnu's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadis*, s. 109, es-Sehâvî, *Fethu'l-Mu îs*, 2/107.

haberini alınca taraftarlarını toplayıp bu meseleyi isti are etmi . Taraftarları ona, uzakla ıp saklanmasını tavsiye ettiklerinde gülümsemi ve öyle bir olay anlatmı : Namazgâhında virdini bitirdikten sonra gözlerini uyku basmı , derken Hz. Peygamber -sallellahu aleyhi ve sellem- görünmü . O da Hz. Peygamber'e halifeyi ikâyet etmi , ehl-i beyte yaptıklarını anlatmı , kendisinin de ondan korktu unu söylemi . Hz. Peygamber de ona gönlünü ho tutmasını, Allah'ın kendisini Mûsa'dan koruyaca ını söylemi , akabinde de Allah'ın dü manını helak etti ini bildirmi . Hz. Peygamber bunun için ona, Allah'a ükrünü güzel yapmasını emretmi . Mûsa b. Ca'fer bu olayı anlattıktan sonra kibleye dönmü ve uzunca bir dua yapmı . " lâhî kem min aduvvin inteda aleyye sefı adâvetihi...: Tanrım, dü manlık kılıcı benim aleyhime olarak kınından çıkan nice dü man vardır... (ki, ben onları senin yardımınla bertaraf ettim). Bunun için ... sana hamdolsun..." ekinde ba layan bu dua, "Mûsa b. Ca'fer el-Kâzım'ın dualarından Cev en duası diye bilinen dua" ba lı ı altında verilmi tir⁶. Bu duanın naklinden sonra adı geçen kitabın katibi Ebû Tâlib b. Receb, dedesi Takıyyuddîn el-Hasan (b. Ali) b. Dâvûd'un⁷ (h. 7. yüzyılın ikinci yarısında hayattaymı) kitaplarının birinde Cev en duasını ve onunla ilgili hikayeyi ba ka bir rivayetle buldu unu ve bunun, yukarıda zikredilen duadan önce yer aldı ını söyleyerek bir haber eklemi tir. Senedinin ba tarafı verilmeden nakledilen bu haber öyle ba lamaktadır:

"Dostumuz ve Efendimiz Mûsa b. Ca'fer'den –aleyhisselâm-, o, babası Ca'fer es-Sâdık'dan, o, babasından, o, dedesinden, o da babası emîru'l-müminîn el-Hüseyn b. Ali'den –Allah'ın salâtları hepsinin üzerine olsun!- naklen rivayet edildi ki, o (yani Hz. Hüseyin) öyle demi : Babam emîru'l-müminîn –aleyhisselâm- öyle dedi: "Yavrum sana Allah azze ve cellenin sırlarından bir sır ö reteyim mi? Bunu bana Resûlullah -sallellahu aleyhi ve sellem- ö retmi ti ve hiç kimsenin bilmedi i sırlarındandı". "Evet, ö ret babacı ım, sana kurban olayım!" dedim. ö yle söyledi: er-Rûhu'l-Emîn Cibrîl –aleyhisselâm- Uhud gününde Resûlullah'ın -sallellahu aleyhi ve sellem-

⁶ el-Hillî, *Muhecu'd-Da'avât*, s. 217-227. Muhsin Mu'înî bu duaya "Cev en-i Sa îr" adını vermekte ve Mûsa Kâzım'ın onu Hz. Peygamber'den nakletti ini söylemektedir ("Cev en-i Kebîr", *Dâni nâme-i Cihân-ı slâm*, 11/368). Ancak verdi i kaynaklarda bu konuda bir sarahat yoktur.

⁷ Bu zat bazen dedesine nisbetle el-Hasan b. Dâvûd ekinde anılır.

yanına inmi ti. Uhud günü çok sıcak korkunç bir gündü. Hz. Peygamber'in -sallellahu aleyhi ve sellem- üzerinde, sıca ın iddetinden ve zırhın sıcaklığından dolayı ta ımakta zorlandı ı bir zırh vardı. Hz. Peygamber -sallellahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki, o zaman ba ımı gö e çevirip Yüce Allah'a dua ettim. Bunun üzerine gö ün kapılarının açıldı ını gördüm. Nurla çevrili Cibrîl yanıma indi ve bana öyle dedi: Selâm üzerine olsun, ya Resûlellah! ... Yüceler Yücesi'nin sana selamı var...Sana diyor ki, bu zırhı (cev eni) çıkar ve u duayı oku..." Haberin devamında birkaç sayfa bu duanın fazileti anlatılır ama dua verilmez⁸. Buna göre burada Mûsa Kâzım'ın, sonradan "Küçük Cev en" adını alacak olan ve ba tarafı yukarıda verilen duası söz konusu olmalıdır⁹. Zaten bu eserde Büyük Cev en Duası bulunmamaktadır.

brahim el-Kef'amî (ö. 905/1499) ise "Ca'fer es-Sâdık'dan rivayet edilen Cev en duası" diyerek yukarıda söz konusu edilen duayı naklederken¹⁰ "Hz. Peygamber'den -sallellahu aleyhi ve sellem- rivayet edilen Cev en-i Kebîr duası" ba lı ıyla me hur Büyük Cev en Duası'nı¹¹ vermi tir. O, Büyük Cev en'in senedini ise ba tarafı eksik (muallak) olarak *Cunnetu'l-Emân* isimli eserinin sayfa kenarında; "es-Seccâd'dan (yani Zeynu'l-âbidîn'den), o babsından, o, dedesinden¹², o da Hz. Peygamber'den -sallellahu aleyhi ve sellem-naklen..." ekinde kaydetmi tir¹³. Ca'fer es-Sâdık'a nisbet edilen Cev en duasına ise bundan sonra "Cev en-i Sa îr" dendi i görülmektedir¹⁴.

⁸ Bkz. el-Hillî, a.g.e., s. 227-232 (Haberin, duanın faziletiyle ilgili kısmının benzeri, a a ıda Gümü hanevî'den bahsederken gelecektir). Kr . el-Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 78/331-332, 91/397.

⁹ el-Meclisî, Cev en'in faziletiyle ilgili olarak katibin ekledi i bu haberin her iki dua hakkında varid olmu olabilece ini, ama görünü e göre katibin karı tırdı ını kaydetmektedir (*Bihâru'l-Envâr*, 91/327).

¹⁰ el-Kef'amî, *el-Beledü'l-Emîn*, s. 326.

¹¹ el-Kef'amî, a.g.e., s. 401; a.mlf. *el-Misbâh*, s. 336.

¹² el-Meclisî senedeki bu "dede"yi Ali b. Ebî Tâlib olarak tasrih eder. Bkz. *Bihâru'l-Envâr*, 91/382.

¹³ *Cunnetu'l-Emâni'l-Vâkıye ve Cennetu'l-Îmâni'l-Bâkıye*, s. 246 vd. Duanın faziletlerine de, a a ıda zikredilecek olan Gümü hanevî'nin nakline benze muhtevada, uzun uzadıya yer verilen bu rivayette, esnasında bu olayın geçti i sava ın ismi verilmemekte "sava larından birinde" ifadesi kullanılmaktadır. Burada kaydedelim

Büyük Cev en duası Sünnî İslam dünyasında ilk olarak Ahmed Ziyâuddin Gümü hanevî'nin (ö.1311/1893), bir dua derlemesi olan *Mecmûatu'l-Ahzâb* isimli eserinde yer almıştır. Bu eserde dua metni sayfa içinde "Zeynu'l-âbidîn'den –Allah ondan razı olsun- rivayet edilen Cev enu'l-Kebîr duası" başlığı altında verilirken senedi ve faziletlerine dair haber sayfa kenarında "Cev en Duasının snadı" başlığı altında kaydedilmiştir. Bu kısmın çevirisi öyledir:

1. "Bana babam, Umâme'den, o, Ca'fer b. Muhammed es-Sâdık'dan, o, babasından, o da dedesi el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib'den –kerremellahu vecche-naklen rivayet etti ki, o öyle demi : "Yavrum, sana anı üstün, lütfü genel olan ve kendisinden başka hiçbir tanrı bulunmayan Yüce Allah'ın sırlarından bir sır öğretilir mi? Bunu bana Resûlullah -sallellahu aleyhi ve sellem- öğretti mi". "Evet, öğrettin! Anam babam sana feda olsun!" dedim. öğretilmeye devam etti: "Resûlullah -sallellahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki; "Bir ara Uhud'a doğru yürüyordum. Çok sıcak bir gündü, zırh da ağırdı¹⁵. Göğsüme doğru baktım, Sübhan ve Yüce olan Allah'a dua ettim. Bunun üzerine göklerin kapılarının açıldığını gördüm. Nurla çevrili Cibrîl yanıma indi ve dedi ki; "Yüceler yücesi olan Allah sana selam söylüyor, esenlik ve ikramlar sunuyor ve öğretiliyor: "Bu cev eni: zırhı çıkar, bu duayı oku. Bunu okuduğunda ve (üzerinde) tahtında o, bu zırhdan daha büyük (güvenlik sağlar!)"

2. Dedim ki; "Kardeşim Cibrîl, bu sadece benim için mi, yoksa benimle ümmet için mi?". "Ya Resûlellah, dedi, bu dua Sübhan ve Yüce olan Allah'dan sana ve ümmetine bir hediyedir. Sevabını da ancak Sübhan ve Yüce olan Allah bilir! Sabah vakti evinden çıkarken veya akşam vakti (evine gelin-

---

ki, *Cunne* ile *el-Misbâh* aynı eserlerdir. Bu baskılarında aralarındaki fark *Cunne*'nin sayfa kenarlarında bulunan notlardır. Kr . el-Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 78/331, 91/382; en-Nûrî, *Mustedreku'l-Vesâil*, 2/232 vd.

¹⁴ Mehmet Toprak, Ali b. Musa b. Tâvûs'un, *Muhecu'd-Da'avât* isimli eserinin sayfa kenarında bu duaya Cev en-i Saîr ismini verdiğini söylemekte ve "kebîr ve saîr ayrımının ben Tâvûs'tan başladığını" tahmin etmektedir (Mehmet Toprak, "Cev en", 7/464). Ancak adı geçen eserde böyle bir kayıt bulunmamaktadır. Zaten bu eserde iki cev en duası yoktur, Mehmet Toprak'ın bibliyografyasından da onun bu eseri kullanmadığı anlaşılmaktadır.

¹⁵ Burada "sıkl/sıklal: ağırlık" kelimesi, yazım hatası olarak "nakl" eklindedir.

ce) onu okuyan veya (üzerinde) ta ıyan hiçbir kul yoktur ki, ona amellerin iyisi(ni nasib etme) hakkı Allah'ın üzerine vacip olmasın!

3. O sanki Tevrat'ı, ncîl'i, Zebûr'u ve Kur'an'ı okumu olur. Yüce Allah her harfe kar ılık olarak ona iki çift hûr-i ıyn verir, onun için Cennet'te bir ev in a eder, ona Tevrat, ncîl, Zebûr ve Furkân'ın, brahîm ve Mûsa'nın sahifelerinin harfleri sayısınca sevap ile Halîl brahim, Kelîm Mûsa, Rûhullah İsa ve Hâte-munnebiyyîn Muhammed'in -sallellahu aleyhi ve sellem- sevabının aynısını verir. Batıda onun adına bir arz-ı beyzâ' bırakır(?). Orada Allah'a ibadet eden, ona ba kaldırmayan bir halk vardır. A lamaktan ve Allah'ın gazabından korkmaktan dolayı yüzlerinin etleri parçalanmı tır. Onlar yemezler, içmezler. Allah bunların abidlerinin sevabını bu duanın sahibine verir.

4. Dördüncü semâda beyt-i ma'mûr denen bir ev vardır. Ona her gün yetmi bin melek girip çıkar ve kıyamet gününe kadar bir daha ona dönmezler. Yüce Allah bu duanın sahibine bu meleklerin sevabının aynısını verir.

5. Her kim bu duayı evinde okursa ebediyen ne ona hırsız girer, ne onu ate yakar. Kim onu temiz bir kabın içine yazarsa, (sonra) onu ya mur ve safran suyuyla yıkar ve aç karnına içerse, e er hasta ise Yüce Allah ona afiyet verir. Bir gecede bu dua okunursa Allah onu okuyana lütufkâr yüzüyle döner ve ona diledi i eylerin hepsini verir".

6. O zaman; "Karde im Cibrîl, bana daha fazlasını söyle!" dedim. öyle kar ılık verdi: "Seni hakla peygamber gönderen zata yemin olsun ki, ben gerçekten srâfîl'e sormu tum da o bana öyle demi ti: "Aziz ve celil olan Allah buyurdu ki, izzetime, calâlime, cömertli ime, keremime, mekanımın yüksekli ine yemin olsun ki, bana iman eden ve ey Muhammed, seni tasdik eden kimse bu duayı da tasdik eder. Ben (de) ona bol mülk veririm. Ben bunun, hazinelerimden hiçbir ey eksiltmeyece i kimseyim.

7. Ey Muhammed, ayet kullarımdan biri bu duayı u dar-i dünyada herkesin ortasında samimi bir niyet ve sadık bir gönülle yetmi kere okursa abra -lıktan, cüzamdan ve delilikten ifa bulur. Bu duayı kâfûr ve miskle bir kaba yazsa (sonra) onu yıkasa ve bunu bir ölünün kefenine serpse onun kabrine yüz bin nur iner, Allah ondan münker-nekîr korkusunu kaldırır, o da kabir azabından emin olur. Kabrindeyken Allah ona yetmi bin melek gönderir. Her mele-

in yanında nurdan bir örtü vardır. Onu üzerine yayar ve onu cennetle müjdelirler".

8. Celil ve yüce olan Yaratıcı'yı öyle derken i ittim: "Bu dua, dünyayı yaratmamdan be bin sene önce ar in duvarına yazılmış idi. Hangi kul bana, ramazan ayının ba nda veya sonunda yahut her Cuma gecesinde veya gündüzünde bu duayla üphesiz halis bir niyetle dua ederse yüce Allah ona kadir gecesini gösterir.

9. Yüce Allah kadir gecesini, içinde yetmi bin melek, her semada yetmi bin melek, Mekke'de yetmi bin melek, Medîne-i Münevvere'de yetmi bin melek, Do uda yetmi bin melek varken, Batıda da aynı ekilde oldu u halde yarattı. Her mele in yirmi bin ba ı, her ba da yirmi bin a ız, her a ızda yirmi bin lisan vardır. Bunlar Allah'ı de i ik dillerle tesbih eder ve sevabını bu dua ile dua edene verirler.

10. (Artık) dua edenle Allah arasında hiçbir perde kalmamı tır, Allah'tan istedi i her eyi Allah ona verir. Bu duayla bir kere de olsa üç defa dua eden hiçbir kul yoktur ki, Allah onun cesedini (cehennem) ate ine haram kılmı , ona cennet vacib olmu , Allah onun için iki melek görevlendirmi olmasın. Bu melekler onu günahlardan korur, onun için Allah'ı takdis eder, onu bütün belalardan kurtarır ve ona cennetin kapılarını açarlar.

11. Bu dua yüce Allah'ın hazinelerinden bir hazinedir. Bin bir isimle mâruftur. Allah onu, kendisiyle dua edeni dünyanın hastalıklarından ve afetlerinden (koruyan) bir sı ınak ve güvenlik kılmı tır. (Ayrıca) Allah (ona) dünyanın nimetlerinden ve mutlulu undan bir pay verir".

12. (Hz. Peygamber) aleyhisselâm sözüne devamla öyle buyurdu: "Ya Ali! Cibril bana bu duanın faziletinden (unları da) bildirdi: "Ve Allah havayı yarattı. Yüce Allah co an bir deniz de yarattı. Denizin üstünde havayı yarattı. Havanın içinde, ya mur damlalarına vekil yaptı ı melekler halk etti.

13. Bunları ya mur damlalarına vekil yaptı. Artık ne damlalar ya muru geçebilir, ne de melekler damlaları geçebilir. Bunların ikisi de farklı yaratıklardır.

14. Damlalara vekil yapılan meleklerin isimleri Mîkâil (ميكائيل), Sa'dâil (سعدايل), Demhâyîl (دمخاييل), Kefkâil (كفكائيل) ve Zemzeyîl (زمزييل)'dir. Bu damlanın ve rahmetin sahibi ile bu melekler bu duanın sahibine yardım edeceğinde boyun e ip eref kürsüsünden iner, tacı ba ından çıkarır, yüzükoyun Allah'a secdeye kapanır, bütün i lerinde ona yardımcı olur, onu önünden ve arkasından her afet ve hastalıktan korur.

15. (Allah) bir mele in üstünde bin melek yaratmı tır. Bunlar semanın kapılarına vekil yapılmı lardır. İlk semaya vekil yapılan meleklerin isimleri Hevkîl (هوقيل) ve Hemkîl (همقيل)'dir. İkinci semaya vekil yapılan meleklerin isimleri Kezkîl (كزقيل), Ke'îl (كعيل), Kehîl (كهيل), Dâbih (دابيح), Saîdîl (سعيديل), Beryîl (برييل), Semîl (سميل), Ma'îl (معيل), Bevsil (بوصيل), Ba'îl (بعيل), Arkatakîl (ارقاتقيل), Asrâfîl (اصرافيل), Hâhîl (هاهيل), Evkîl (اووقيل), Beryenânîl (برينانيل) ve sme'îl (اسمعيل)'dir. (Ba) derecelileri Kerkîl (كرقيل)'dir.

Üçüncü semaya vekil yapılan meleklerin isimleri Mikyâîl (مقيائيل), Sutûnyâyîl (سطونياييل), Arâfîl (عرافيل) ve Ma'bûsâil (مابوسايل)'dir. Dördüncü semaya vekil yapılan meleklerin isimleri Harkîl (حرقيل), Kâyil (قايل), Tarkayâsil (طرقياسل) ve Ahyâyâsil (احياياسل)'dir. Be inci semaya vekil yapılan meleklerin isimleri Tavtîl (طوطيل), Tarfîl (طرفيل), Arkîl (ارقيل), Sâhîl (ساحيل), Mâsil (ماسيل) ve Semhîl (سمهيل)'dir. Altıncı semaya vekil yapılan meleklerin isimleri Bâsil (باسيل), Bâhîl (باهيل), Ferkîl (فرقيل), Rec'îl (رجعيل) ve Fersîl (فرسيل)'dir. Yedinci semaya vekil yapılan meleklerin isimleri sme'îl (اسمعيل), Evyâsîl (اوياسيل), Elretbâ'îl (الرتبائيل) ve Asfatriyâîl (اصفطريائيل)'dir.

16. Bu meleklerden her biri bu duanın sahibine baktı ında kürsülerinin kürsüsünden iner, Yüce Allah'a yüzükoyun secdeye kapanır, her önemli i ine yardımcı olur, her ihtiyacında ona yardım eder. Virdini, beden afiyetini ve ihtiyaçları gidermeyi sürdürmede yardımcı olur. Onlar öyle derler: "Yâ müfettiha'l-ebvâb! Kuluna lütfunun kapılarını aç, onu usanmayan gözünle koru, her türlü derd, rahatsızlık ve hastalı ı ondan kaldır. Ey merhametlilerin en merhametlisi, dünya ve ahrette ba ına gelen bütün musibetleri rahmetinle ondan gider. Bu yazıyı dua için ta ıyan kimseyi her türlü afetten, zorba ve hain eytandan kurtar. Ona gizli lütfunla lütufta bulun, güçlü himayenle himayet et. Çünkü sen çok ba ı layıcı ve çok ikramı edicisin.

17. Aziz kitabının muhkem ayetlerinde geçen meleklerin isimleri: Yüce Allah'ın u sözü: " üphe yok, biziz, o saf saf dizilenler, biz. Kesinlikle biziz, o tesbih edenler, biz."¹⁶. Onlar on iki kabiledir. Her kabilenin emri altında bir milyar asker, bir milyon tugay, her tugayın altında bin saf melek vardır. Bu melekler bu duanın sahibine baktıklarında eref kürsülerinden iner, taçları ba larından çıkarır, Rablerine secdeye kapanır ve ona efaatçı olurlar. öyle derler: Sen göklerin ve yerin nûrusun. Seni tesbih ederiz. Sen, cebbârların cebbârı, meliklerin melikisin. Bu duanın sahibini her türlü afetten, felaketten ve fakirlik ve yoksunluktan muhafaza eyle. (Bu) senin için çok kolaydır. Sen mülkün sahibi, melikleri zelil eden, rahmetinle küçük çocuklara rızık verensin, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!

18. Azamet perdesine vekil yapılan meleklerin isimleri Serâtîl (سراطيل) ve Sekâtîl (سقاطيل)'dir. Bunlar her mele in reisleridirler. Bunların bir ba kamı, her ba kanın emri altında bir milyon sekiz yüz bin saf melek, bunlardan her birinin tugayı, her tugayın yetmi bin cenahı, her cenahın bir milyon yedi yüz bin mele i vardır. Bunlar bir an bile Allah'a isyan etmez, kendilerine emredilenleri yaparlar. Aynı ekilde bunlar bu duanın sahibine baktıklarında ona boyun e er, taçlarını ba larından çıkarır ve Rablerine secdeye kapanırlar. Onlar secdelerinde öyle derler: Allah'ım, seni tesbih eder, sana hamd ederiz. Bütün hamdler sanadır. Hannân. mennân. bedû's-semavât ve'l-ard olan senden ba ka hiçbir tanrı yoktur! Ey celâl ve ikrâm sahibi, ey ma'rûf sahibi, kulunu muhafaza eyle, onu her türlü kaygıdan, gamdan ve zorluktan koru. Onu rahmetinle güzel himayene al, ey merhametlilerin en merhametlisi! Lütuf ve kereminle (muamele eyle), ey kerem sahiplerinin en keremlisi!

19. Bu (duanın) büyük dayanakları ve uzun bahisleri vardır. te bu, "Cev-en" diye bilinen duadır¹⁷.

¹⁶ es-Sâffât sûresi, 165-166.

¹⁷ el-Gümü hânevî, *Mecmûatu'l-Ahzâb*, 3/231-240 (sayfa kenarında. Paragraf numaraları tarafımızdan konmu tur). Haberin buradaki muallak senesinde muhtemelen müstensihden kaynaklanan ravi dü meleri vardır. Haber Hz. Ali'nin musnedi olmalı ve senedde Hz. Hüseyin'den sonra o lu Ali Zeynelâbidîn bulunmalıdır. Bu haberin biraz daha ayrıntılı olan benzeri rivayetleri için bkz. el-Hillî, *Muhecû'd-De'avât*, s. 227-232; el-Kef'amî, *Cunnetu'l-Emâni'l-Vâkıye*, s. 246-248 (sayfa ke-

Cev en duası günümüzde Sünnî İslam Dünyasında sadece Türkiye’de¹⁸ me hurredir. Onu ülkemizde, özellikle de bazı illeri arasında me hurreden¹⁹ ise Bedüzzamân Saîd Nursî (ö. 1960) olmuştur. Bir yazarın ifadesiyle “vahiye olu u cihetiyle Kur’an’dan hemen sonra mevki alan bu misilsiz münâcât,

---

narında); el-Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, 91/382-384, 397-402 (*Muhec’u’d-De’avât*’tan naklen)

¹⁸ Bu duanın diğ er bazı Sünnî İslam ülkelerinde ise risale-i nûr cemaati mensuplarının, açtıkları okullar vasıtasıyla ileri ki içinde oldukları muhitlerde tanınmaya başladığı müdahede edilmektedir. Bunun için olmalı ki, bazı yerlerde “cev en” kelimesinin Türkçe bir kelime oldu u kaydına rastlanır. Bkz. <http://albuhasan.net/vb/showthread.php?p=2784>. Bu duadan, ya ayan en me hurreden hadis alimlerinden bir olan uayp Arnavut da habersizdir. Bkz. Enbiya YILDIRIM, *Hadisler ve Zihinlerdeki Sorular*, s. 302 ve devamı.

¹⁹ Adeta ticari bir sektör olu turan ilgili sesli ve yazılı yayınların (kitap, makale, özel internet sitesi, internet ortamındaki sair veriler...) yanında u haberler de bu duanın me hurredük boyutlarını gösterecek mahiyettedirler: Bedüzzaman’ın talebesinden Ahmed Feyzi KUL’un kabrinin ba nda Yâsin, Cev en ve çe itli dualar okundu (*Zaman (Gazetesi)*, 26.10.2007), Reyhanlı Müftüsü Ali Yazıcı Berat gecesinde yaptı ı konu mada nafîle namaz kılma, Kur’an ve Cev en okuma tavsiyesinde bulundu (*Zaman (Gazetesi)*, 26.10.2007), İtalyan Dü künler Evi’nde Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı’nın dö emi oldu u bir odada kalan Vatikan’ın eski İstanbu temsilcisi George Marovich Cev en’i elinden dü ürmedi i ve "Her gün bir parça Cev en okuyorum ve okumaya devam edeceğ im. Ben Cev en’e â ık oldum." dedi i nakledilmektedir (*Zaman Cumartesi*, 16.05.2009, s. 15, Bünyamin Köseli’nin haberi). Cev en iki profesörün kitaplık çaptaki ilgisine de mazhar olmu bulunmaktadır: Prof. Dr. Davut AYDÜZ, *Hizbu Envâri’l-Hakâiki’n-Nûriyye Büyük Cev en ve Meali*, 468 s.; Prof. Dr. Abdülaziz HATİP, *Kur’an ve Hikmet I ı nda Cev en erhi*, 584 s. Ahmet Eren Kademo lu ise Roma’daki PISAI (Pontificio Istituto Di Studi Arabi e D’Islamistica) Enstitüsünde enstitünün ba kanlı ını da yürüten Etienne Renaud’nun danışmanlı ında Cev en üzerine bir master tezi hazırlamıştır (Bkz. “[Batı Cev en’i Ke fetti](#)”, Aksiyon Dergisi, 9 Eylül 2002). Yayılması için yazılı-sözlü, görsel-itsel bütün ileti im imkânlarının kullanılmaya çalı ıldı ı (Bir dizide kullanıldı ına dair bkz. Yeniay, *Cev en Duasının Hadis İmi Açısından Kritis i*, s. 56) bu dua metninin dinlerarası diyalog çalı malarında da, peygambere atıfta İmadı ından olmalı, ortak bir metin gibi de erlendirilmeye çalı ıldı ı gözlenmektedir. Bkz. Yeniay, *a.g.e.*, s. 56 vd.

asrımıza Bedüzzaman Saîd Nursî Hazretleri tarafından tanıtılmı tır”²⁰. Bedüzzaman birçok eserinde bu duanın öneminden bahsetmi ²¹ ve Hz. Peygamber’e nisbetinin sahih, hatta mütevatir oldu unu iddia etmi tır²². Ancak o, duanın sübûtu ve önemi üzerinde ısrarla durmasına ra men, kayna ı hakkında bir bilgi vermemi tır. Sadece bir yerde öyle bir açıklaması vardır: "Yeni Said'in hususi üstadı olan mam-ı Rabhani, Gavs-ı Azam ve mam-ı Gazali, Zeynelabidin (r.a.) hususan Cev enü'l-Kebir münacatını bu iki imamdan ders almı ım. Ve Hazret-i Hüseyin ve mam-ı Ali Kerremallahü Veche'den aldı ım ders, otuz seneden beri, hususan Cev enü'l-Kebir'le daima onlara manevi irtibatımda, geçmi hakikati ve imdiki Risale-i Nur'dan bize gelen me rebi almı ım."²³. Burada söz konusu olan iki imam, herhalde isimleri sonda yer alan iki alim yani mam Gazali ve Zeynelabidin'dir. Zenelabidin'in ismi duanın muallak senedlerinde geçmektedir. Ancak mam Gazali'nin bu duayla ilgisini gösteren bir bilgiye sahip de iliz. Gerçi onun bu duayı vird etti inden, hatta ona bir erh yazdı ndan bahsedilmektedir²⁴. Fakat bunu teyid eden hiçbir kaynak bulunmamaktadır. Bu durumda Bedüzzaman'ın "bu iki imamdan ders almı ım" ifadesi izaha muhtaçtır. Bununla beraber Bedüzzaman'ın bu duayı Gümü hanevî'nin eserinden aldı ı tahmini yapılabilir²⁵.

Bedüzzaman'ın, Cev en Duasının faziletiyle ilgili haberi de sahih kabul etti i anla ılmaktadır²⁶. Ancak o, bunun yazılıp teksir edilmesini uygun bul-

²⁰ Ümit im ek, *Risâle-i Nûr I ı nda Cev en Meâli*, s. XII.

²¹ Bkz. Nursi, Bedüzzaman Saîd, *uâlar*, s. 87, 108, 525; a.mlf., *Sözler*, s. 322, 445; a.mlf. *Mesnevî-i Nûriye*, s. 161.

²² Bkz. Abdülkadir Badıllı, *Risale-i Nûr'un Kudsî Kaynakları*, s. 341.

²³ Nursi, *Emirda Lâhikası*, s. 271.

²⁴ "Fasıldan Fasıla - Cev en", *Zaman* (Gazetesi), 20 Nisan 1994, s. 7 ("Akademi" sayfasında). Fethullah Gülen Hoca'ya ait oldu u anla ılan bu sayfadaki bilgiler daha sonra aynı gazetede ve Fethullah GÜLEN Hoca'nın bazı kitaplarında defalarca verilmi tır. Bunun için zaman.com.tr'de tarama yapılabilir.

²⁵ Bkz. D A Cev en dosyasında bulunan el yazması belgenin fotokopisi, s. 9. Burada "Mecmûatu'l-Ahzâb'in derkenârında bulunan Cev enü'l-Kebir'in fazilet ve hassiyetine dair tercümesinin bir kısmı" ifadesi bulunmaktadır.

²⁶ Bkz. Nursi, *Emirda Lâhikası*, s.212-214.

mamı tır. Bu konuda, Cev en-i Kebîr'i teksir etti inde²⁷ faziletiyle ilgili haberi duanın ba ina ekleme konusunda görü ünü soran nebolulu Nazif Çelebi'ye yazdı ı mektubunda öyle demektedir: "Cev enin teksîri gayet büyük bir sevaptır. Rûh-u canımla sizi tebrîk ederim. Fakat sizin tercüme etti iniz sevabına dair parçanın aynını yazmayınız. Çünkü böyle sevaplar hakkındaki rivayetler müte abih nev'ındendir. Hakîkî mahiyetleri bilinmez. Dinsizlerin veya mu'teriz feylesofların ya mübala a veya -ne'ûzu billah- hurafe diye tevehhüme dü erler.... Onun için ben tercüme etti iniz bir kısmını çizgiler çekti im miktar²⁸ yazılmasın. Ta o büyük hizbinize bir zarar gelmesin ve onunla Nurcuların mu'tedilâne demir gibi meselelerine tenkit parma ı uzatılmasın."²⁹ O bu konuya ba ka bir mektubunda öyle temas etmi tir: "Nazif büyük bir hayır yapmak için Nurcuların ehemmiyetli bir virdi olan Cev enü'l-Kebîr'i makine ile teksir etmi . Bunun sevabına dair, ha iyesindeki pek harika ve müte abih hadislerden faziletine dair olan parçayı beraber teksir etmek için bana yazmı tı. Ben de dedim: Otuz be seneden beri hergün Cev en'i okudum halde o ha iyeyi üç dört defadan ziyade okumadım. Onun için onun aynı münasip olmaz. Tâ muarız ve zındıklar itiraz parmaklarını uzatmasınlar"³⁰.

²⁷ Cev en duasının faziletine dair uzunca rivayetin bir kısmının tercümesi, nebolu'da teksir yoluyla basılan *Cev enu'l-Kebîr*'in ba ında yer almı tır. Bkz. Muhsin Demirel (Hattat), *Evrâd-ı Nuriye*, s. 9.

²⁸ Bediüzzaman'ın, D A Cev en dosyasında fotokopisi bulunan bu mektubunun devamında duanın faziletiyle ilgili uzun rivayetin el yazısıyla yazılmı çevirisinin bir fotokopisi vardır. Bu çeviride mübala alı ifadelerin yer aldığı yukarıdaki 3, 4, 9, 13, 15, 16, 17 ve 18. paragrafların atlandığı görülmektedir. Bu durum Bediüzzaman'ın "çizgiler çekti i miktar"ın bir sonucu olabilir.

²⁹ Abdulkadir Badıllı, *Bediüzzaman Said-i Nursî Tarihçe-i Hayatı*, 3/1640; D A Cev en dosyasında bulunan el yazması belgenin fotokopisi. D A belgesinde mektubun kime gönderildi ine dair bir kayıt yoktur. Burada mektup; "Hazret-i Üstâd'ın istîzâhımıza verdi i cevap aynen yazılmı dır." ba lı ı altında verilmektedir. Mektubun iki kaynaktaki metinleri arasında ufak tefek farklılıklar bulunmaktadır.

³⁰ Nursî, *Emirda Lâhikası*, s. 406. Günümüzde duanın sabitli ini savunan bazı yazarlar ise faziletiyle ilgili rivayetleri " î kaynaklarına dayalı" diyerek "ehl-i sünnet prensipleri do rultusunda" makbul saymamaktadır (Bkz. Ahmet Kurucan, "Dua kliminde Cev en (3)", s. 2; Davut Ayduz, "Cev en Üzerine", s. 33). Mama-

Cev en duasını âzeli'nin de "tasdik etti i" söylenmektedir³¹. Bu konuda da hiçbir kayıt bulunmamaktadır. am'da âzeliyye tarikatının, Muhammed Ebu'l-Hudâ el-Ya'kubî gibi bazı eyhleriyle yaptığıımız görüşmelerde de tarikatın zikir ve evrad geleneğinde bu duanın bulunmadığı bilgisi alınmıştır. e - âzeli'nin evradı ile ilgili yeni çalışmalarında da Cev en duasına hiçbir atıf görülmektedir³². Bu duaya Gazali'nin de bir eser yazdığı³³ iddia edilmişse de bunu doğrulayan bir kayda rastlanmamaktadır.

Bu konuda en dikkat çekici iddia, onun, İnanın temel hadis kitapları olan kütüb-i erbaada³⁴ bulunduğunu söylenmesidir³⁵. Daha dikkat çekici olan ise bunu iddia eden akademisyen yazarın kaynak olarak verdiği ansiklopedi maddesinde bunun tam tersinin yani duanın bu kitaplarda bulunmadığını söylenmiş olmasıdır!³⁶

Öyle anlaşıyor ki, benzeri bir teebbüs daha önce, duayı Ebû Ca'fer et-Tûsî'yle (ö.460/1067) ilikilendirme şeklinde yapılmıştır. Anılan kütüb-i

---

fiş bu yazarlar da yazılarının devamında faziletlerin müteabih nevinden olduğunu belirtip tevil yoluna giden Bediüzzaman'ın görüşlerini nakledip benimseme yolunu tercih etmişlerdir! Bediüzzaman'ın söz konusu endişeleri paylaşıldığından olmalı ki, Büyük Cev en Duası Türkçeye defalarca tercüme edildiği halde bu fazilet kısmı hiç tercüme edilmemiştir!

³¹ "Ebcad ve Cev en", *Zaman* (Gazetesi), 01 Eylül 1992, s. 10 ("Akademi" sayfasında); "Cev en, hâlisâne yapılmış bir duadır", zaman.com.tr/webapp-tr/haberno=605533 (26.10.2007)

³² Mesela bkz. Me'mûn Garîb, *Ebu'l-Hasan e - âzeli hayâtuh, tasavvufuh, telâmîzuh ve evrâduh*, s. 119 vd.

³³ Bkz. M. Fethullah Gülen, *Prizma I*, s. 151.

³⁴ "Dört kitab" demek olan bu terimle şu eserleri kastederler: *el-Kâfî* (Muhammed b. Ya'kûb el-Küleynî'nin (ö.329/940) eseridir), *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh* (Muhammed b. Ali el-Kummî Ebû Ca'fer es-Sadûk'un (ö.381/991) eseridir), *Tehzîbu'l-Ahkâm* (Muhammed ibnu'l-Hasan et-Tûsî'nin (ö.460/1067) eseridir), *el-stibsâr* (Bu da Muhammed et-Tûsî'nin eseridir).

³⁵ Bkz. Davut Aydın, "Cev en Üzerine", s. 33. Yazar bu makalesini daha sonra, tercüme ettiği Büyük Cev en'in baş tarafına koyup yeniden yayınlamıştır: Bkz. Aydın, *Hizbu Envâri'l-Hakâiki'n-Nûriyye Büyük Cev en ve Meali*, s.g-t. Yukarıdaki iddia, kitabın baş tarafındaki "1" sayfasında bulunmaktadır.

³⁶ Bkz. Toprak, "Cev en", 7/463?

erbaanın yazarlarından biri olan bu zata *Duâu'l-Cev eni'l-Kebîr* (Leknov, 1288 h., satır aralarında Farsça tercümesiyle birlikte) ve *Duâu'l-Cev eni's-Sa îr* (Leknov, 1288 h., Urduca tercümesiyle birlikte) isimleriyle iki matbu eser nisbet edilir³⁷. Ancak bu zat *Fihrist* isimli kitabında eserlerinin isimlerini bir liste halinde bizzat kendisi vermektedir. Ve bu listede Cev en duasıyla ilgili hiçbir eser görülmemektedir³⁸. Nitekim et-Tûsî'nin hayatı ve eserleri hakkındaki mufassal incelemelerde de bu eserlerden bahsedilmemektedir³⁹. Mohammad Ali Amir-Mouezzi ise bu eserlerin et-Tûsî'ye nisbetinin do ru olmadı ını, onların muhtemelen el-Kef'amî'nin eserinden alındı ını kaydetmektedir⁴⁰.

Bu arada bu duanın “sonraki asırlarda bir ehlullah tarafından Efendimizden ke if yoluyla alınmı ”⁴¹ oldu u iddiası da, bu yolla hadis tespitinin durumu bir tarafa⁴², müphemlikler ta ımaktadır. Söz konusu bu "ke if" in hangi asırda

³⁷ Bkz. M. Hidayet Hosain, “et-Tûsî Muhammed ... Ebû Ca'fer”, 12/573-574.

³⁸ Bkz. et-Tûsî, *Fihristu Küttübi' - î'a*, s. 285-288.

³⁹ Mesela bkz. S. Waheed Akhtar, *Early Shî'ite Imamiyyah Thinkers*. Kitabın “Shaykh al-Tâifah al-Tûsî: Life and Works” bölümünde et-Tûsî'nin 50 eseri tanıtılır. Bunların arasında Cev en duasıyla ilgili hiçbir eser görülmemektedir.

⁴⁰ Amir-Mouezzi, “al-Tûsî”, 10/746. Âgâ Bozork et-Tahrânî de el-Kef'amî'ye *el-Cev enu'l-Kebîr* ismiyle bir eser nispet etti i halde (*ez-Zerî'a ilâ Tesânîfi' - î'a*, 5/25) et-Tûsî'nin böyle bir eserinden bahsetmez.

⁴¹ "Akademi" sayfası, *Zaman* (Gazetesi), 20.04.1994, s. 7; M. Fethullah Gülen, *Prizma I*, s. 150.

⁴² Ke if, bilginin, kayna ından kulun kalbine veya içine bir vasıta olmaksızın do rudan gelmesi demektir. Tasavvuf ehli bu yolla elde edildi i söylenen bilginin makbul oldu u kanaatindedirler. Ancak bu bilgiler zaman zaman çeli kili olmaktadır ki, bu durum bile bu yöntemin isabetli olamayaca ını gösterir. Buna ra men bu usulün isabetlili i konusunda mam Râbbânî'nin muavvizeteynin Kur'an'dan olup olmadı ı konusunda üpheye dü tü ü, bu yüzden onları ibadetlerinde okumamaya ba ladı ı, daha sonra ke fen onların Kur'an'dan oldu unu ö renince bu uygulamasından vazgeçti i mühim bir dayanak olarak anlatılır (Bkz. "Fasıldan Fasıla Cev en", *Zaman (Akademi)*, 20.04.1994, s. 7; M. Fethullah Gülen, *Prizma I*, s. 149). Ancak bu olay, ke fi kurtarayım derken Kur'an'ın bütün olarak mütevatirli ine gölge dü ürecek mahiyettedir. Bunun için olayın, sabit olsa bile delil gibi nakledilmesi çok vahimdir. Ke fi bilginin de eri hakkında bkz. Süleyman Uluda ,

hangi alim tarafından yapıldı ı ve bu "ke if" bilgisinin de ikinci bir "ke if"emi, yoksa bir yazılı kayna a mı dayandı ı konularında bir açıklık yoktur.

Kaynakların De erlendirilmesi

Cev en'in rivayetleri ve kaynakları hakkındaki bilgiler, ara tırılabilir i kadarıyla, bunlardan ibarettir. çinde hemen hemen bütün temel hadis, hadis usulü, mevzu hadis, tefsir, fıkıh, kelam, rical, Arap dili ve edebiyatı ve bibliyografya kitapları bulunan ve binlerce ciltten olu an 10183 kitap içeren âmile programında (Sürüm 3.28) yaptı ımız taramada bu duayla ilgili olarak, son zamanlarda yazılan birkaç kitaptaki bazı bilgiler dı nda⁴³ hiçbir bilgiye rastlanmamı tır. âyla ilgili kitapların benzeri bir programı olan ve 442 ciltlik 187 kitap içeren Nûr 2 programında da sadece yukarıda verdi imiz bilgilerin bir kısmına ula ılmı tır.

Buna göre Cev en duası ilk olarak 664/1265 tarihinde vefat etmi olan ii yazar es-Seyyid Ali b. Tâvûs el-Hillî'nin *Muhecû'd-Da'avât* isimli dua kitabında kayda girmi tir. Ama bu, bir rivayete göre sebab-i vurûdu aynı olsa da, me hur olan Cev en-i Kebîr duası de ildir. Cev en-i Kebîr duasına ise 905/149/ yılında vefat etmi ii yazar el-Kef'âmî'nin bir dua kitabında rastlanmaktadır. Dua ondan sonra el-Gümü hanevî'nin eserinde görülmektedir. u halde denebilir ki, Cev en-i Kebîr, el-Hillî'den sonra ortaya çıkmı tır. Cev en-i Kebîr bundan sonra pek çok kitapta veya müstakil nüsha olarak görülmektedir. Son duruma Cafer-i Sâdık'a nisbet edilen ve hicrî 11. asırda yazıldı ı bilidirlen bir *Duâu'l-Cev enu* nüshasını örnek olarak zikredebiliriz⁴⁴. Bu nüsha, yukarıda zikri geçen dua kitaplarından istinsah edilen dua metniyle

---

"Ke f", 25/315-316; Seyit Avcı, *Sûfîlerin Hadis Anlayı ı Bursvî Örne i*, s. 137-171.

⁴³ Söz konusu kitaplardan birisi aslen bir îî alim olan ancak ara tırmaları sonunda âya ele tiriler yönelten ve bu konuda yazdıklarıyla büyük tartı malara yol açtı ı bildirilen Ayetullah el-Berkaî'nin (?) *Kesru's-Sanem* isimli kitabıdır. Müellif bu eserinde â'nın en muteber hadîs kitabı olan *el-Kâfi*'deki bazı hadisleri ele tirmektedir. Bu arada birkaç yerde Cev en duası rivayetine atıfta bulunmaktadır. Diğer kitaplar ise bazı fetva mecmualarıdır ki, buralarda Cev en duası hakkında sorulan sorulara bu duanın asılsızlı ı yönünde cevaplar verilmektedir.

⁴⁴ Bkz. Sezgin, GAS, 1/530.

olu turulmu olmalıdır. Aksi halde 11. hicrî asra tekaddüm eden asırlarda varlı ından hiç bahsedilmemi olmasının izahı gerekir.

el-Kef'amî ile el-Gümü hanevî'nin eserlerinde zikredilen duanın senedi ikinci asır ba larında veya ortalarında sona ermektedir. Yani bu seneddeki son ravi ile kayda geçti i eser arasında 7 asra yakın bir zaman bo lu u bulunmaktadır. Bu durumda ba tarafı eksik olan (muallak) bu senedin hem iiler hem Sünniler için hiçbir ilmi de eri olmamalıdır. Dolayısıyla bu senede bakarak⁴⁵ duanın " ii imamlar vasıtasıyla geldi inden" bahsetmek⁴⁶ isabetli de ildir. Di er bir ifadeyle sorun, duanın ii imamlar vasıtasıyla gelmi olması de il, böyle bir durumun hiç olmamasıdır. Gerçekte duanın ii imamlar yoluyla geldi i sabit olsaydı bunu makbul saymakta bir sorun olmayabilirdi. Çünkü ehl-i beyt imamları, özellikle bu duanın senedinde ismi geçen Mûsa b. Ca'fer el-Kâzım (ö. 183/799)⁴⁷, Ca'fer es-Sâdık (ö. 148/765)⁴⁸ ve Ali b. Hüseyin Zeynelâbidîn (ö. 94/712)⁴⁹ ehl-i sünnet tarafından da saygı ile anılan ve rivayetlerine hadis kitaplarında yer verilen âlimlerdir. Ayrıca senedi böyle olan bir haber için muttasıl, mütevatir gibi nitelemelerin yapılması da asılsız ve gerçek dı ı beyanda bulunmak demektir.

Büyük Cev en Duası Rivayetinin Metni

Bu rivayetin metni; duanın faziletlerinin anlatıldığı ı kısım ve duanın kendisi eklinde iki kısımdan olu maktadır. Birinci kısmın çevirisini tam olarak ilk defa yukarıda vermi olduk. Burada fevkalade abartılı ifadeler görölmektedir. Aslında bunlar; bu haliyle, büyük ilahi kitapların, peygamberlerin ve meleklerle-

⁴⁵ î bir akademisyen oldu u anla ılan Dr. Necefkulî Habîbî; Cev en, Kur'an âyetlerini ve do rulukları kabul edilmi olan haber ve duaları kapsadı ı için senedini incelemenin gerekmedi ini söyler ("Mukaddimetü'l-Musahhuh", s. 7)

⁴⁶ Bkz. Toprak, "Cev en", 7/463; M. Fethullah Gülen, *Prizma* I, s. 149; Kurucan, "Dua kliminde Cev en (1)", s. 2, Aydüz, "Cev en Üzerine", s. 33.

⁴⁷ Tirmizî ve bn Mâce'nin *Sünen*'lerinde hadis rivayetleri bulunan "sadûk/do ru sözlü, âbid" biridir ((bn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, 2/282)

⁴⁸ Buhârî'nin *el-Edebu'l-Mufred*'i, Müslim'in *Sahîh*'i ve sünen-i erbaa'da rivayetlerine yer verilen, "sadûk, fakîh, imam" biridir ((bn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, 1/132)

⁴⁹ Kütüb-i sittenin hepsinde rivayetleri bulunan "sıka, fakîh, celîl, me hûr" bir kimsedir (bn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, 2/35)

rin faziletlerini bile gölgede bırakan duanın gerçek mahiyetini ortaya koymaktadır.

Duanın kendisine gelince o, her biri Yüce Allah'ın isim ve sıfatlarından on tanesinin içeren yüz bölümden oluşmakta ve böylece Yüce Allah'ın bin adet isim ve sıfatı zikredilerek Cehennem'den kurtarması isteğini içermektedir. Duanın metni îf ve Sünnî edebiyatta bazı küçük farklılıklarla birlikte hemen hemen aynıdır.

Yukarıda zikredilen rivayete dayanarak duanın Allah katından gelen bir vahiy olduğu⁵⁰, beşer ürünü olmadığını ifade edenler bulunduğuna gibi, onun hakkında, "Hz. Peygamber'e ait beyan ve sözleri seçip tanımada maharet kazanmaları gizli kalmayacak" bir gerçek olarak "baştan sona peygamberane ifadelerle doludur"⁵¹ şeklinde de erlendirmeler yapılmaktadır. Aslında duanın vahiy kaynaklı kudsî bir hadis olarak sübutu söz konusu olsaydı, onda "peygamberane ifadeler" yerine "ilahi izler" aramak gerekecekti. Ancak bu ikisinin de söz konusu olmadığını anlamaktadır.

Duanın metni, ilahî kelâmın son mu'ciz örneği olan Kur'an-ı Kerîm'in ifadeleriyle ve özellikle içerdiği onlarca dua ayetleriyle mukayese edildiğinde de aralarında bariz farkların olduğu hemen müahede edilir. Birindeki duaların açık, kısa ve secisiz olmasına mukabil diğ erinde karmaşık, uzun ve secili ifadeler bulunmaktadır. Duanın Kur'ân-ı Kerîm'deki dualarla muhteva açısından mukayesesi de farklılıkların varlığını gösterir. öyle ki, Cev en Duasında esma-i ilahiyyenin zikriyle istenen sadece Cehennem ateşinden kurtarılmaktır. Kur'an-ı Kerîm'de ise bunun yanında pek çok dünyevî ve uhrevî talep yer almakta, bu arada ahiretle ilgili olarak Na'im Cenneti⁵², Adn Cennetleri⁵³, Cennette bir kök⁵⁴, hasene⁵⁵, salihlere katılma⁵⁶ gibi isteklere yer verilmekte-

⁵⁰ İsim ek, *Risâle-i Nûr I tında Cev en Meâli*, s. X.

⁵¹ "Akademi" sayfası, *Zaman* (Gazetesi), 20.04.1994, s. 7; M. Fethullah Gülen, *Prizma I*, s. 148.

⁵² Bkz. e - u'arâ! sûresi, 85.

⁵³ Bkz. âfir sûresi, 8.

⁵⁴ Bkz. et-Tahrîm sûresi, 11.

⁵⁵ el-Bakara sûresi, 201; el-A'râf sûresi, 156.

⁵⁶ Bkz. Yûsuf sûresi, 101; e - u'arâ! sûresi, 83.

dir. Buna göre sadece cehennemden kurtarılmaya hasredilmi olan bu duayı okumakla nasıl dört kutsal kitabın okunmu gibi olacağı hususu da izaha muhtaç görünmektedir.

Hız. Peygamber'in muteber hadis kitaplarında yer alan dualarıyla mukayeseden de aynı sonuçlar çıkarılabilir. Her şeyden önce "Söz ve i lerinde haddi a ıp külfete girenler helak olmu tur!"⁵⁷ buyurdu u nakledilen Hız. Peygamber -sallellahu aleyhi ve sellem- a dalı ifadelerden ho lanmamaktadır. Bu cümleden olarak Hız. Peygamber'in, tabii olarak de il de özel bir çaba sarf edilerek yapılan secili duaları ho kar ılamadı ı, sahabe-i kiramın da secili duadan kaçındıkları nakledilmektedir⁵⁸. Bazı alimler, Hız. Peygamber'in geleceklerini haber verdi i, "duada haddi a acak kimselerin"⁵⁹ de bu ekilde dua yapma gayretinde olanlar oldu u kanaatindedir⁶⁰.

Konuya bir de tarihî vakıa yönünden bakmak gerekir. ddi edildi ine göre bu dua, sebep-i vurûduyla ilgili rivayetinde görüldü ü gibi, tarihi bir olayla ilgilidir. O, bütün Müslümanlara da bir hediyedir. O halde Hız. Peygamber hayattayken ve sonrasında, duanın sebep-i vurûduna benzer sayısız hâdiselerle kar ıla mı olan Müslümanların bu duayı yaygın bir ekilde kullanmı olmaları beklenir. Halbuki o, bu hâdiseler esnasında hiç söz konusu edilmemi ve sünnî- î bütün Müslümanlar asırlarca ondan habersiz kalmı görünmektedir⁶¹. Böyle bir durumun olması adeta imkânsız gibidir. Özellikle hadis âlimlerinin

⁵⁷ Müslim, " İm", 7(4/2055).

⁵⁸ Buhârî, "De'avât", 20(7/153) . Cahiliye döneminde Araplar secili dua metinleri hazırlarlar ve bunlarla yapılan duanın büyük oranda kabul edilece ine inanırlardı (el-Beyhekî, *Delâilu'n-Nubuvve*, 1/96-97).

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Musned*, 1/172, 183; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 45(1/24), "Vitr", 23(2/77) bn Mâce, "Duâ", 12(2/1271),

⁶⁰ el-Gazzâlî, *hyâ'u Ulûmi'd-Dîn*, 1/308 (Böyle bir yorum nakleden Gazzâlî, bunu me'sûr dualar dı na çıkmaya yormanın daha uygun olacağını ekler); el-Munâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, 4/130.

⁶¹ Ümit im ek öyle demektedir: "Bu tarifî imkânsız de erine ve ehemmiyetine ra men Cev en'in Asr-ı Saâdetten bu yana ümmet içinde lâıyk oldu u alâkayı gördü ünü söylemek, ne yazık ki, mümkün de ildir." (*Risâle-i Nûr I ında Cev-en Meâli*, s. XII). Ancak eklemeliyiz ki, bu dua "lâıyk oldu u alâkayı görmemi -tir" demek yerine "hiç alâka görmemi tir" demek daha do ru olur. Çünkü yoktu.

tek bir hadis için bile nice me akkatli yolculuklar yaptıkları, slam Dünyasının her tarafını bu amaçla dola tıkları vakıası nazar-ı itibara alındı nda bunu söylemek bir abartı olmayacaktır. Nitekim Hz. Ali'nin, kendisinde bazı özel bilgilerin bulundu una dair iddialar üzerine yaptı ı konu mada Kur'an-ı Kerîm ile -daha ziyade diyetler gibi bazı fıkhî hükümleri içeren ve kılıcının kınında sakladı mı söyledi i- bir sahifenin dı nda hiçbir bilgiye sahip olma- dı ı açıklaması⁶² da bunu destekler mahiyettedir.

Burada unu da kaydetmek gerekir ki, bu duada bir insan "tertibi" havası vardır. Zengin bir dua gelene ine sahip olan ii muhitlerde benzeri secili, tertipli pek çok uzun dua metni bulmak mümkündür⁶³.

De erlendirme

Sonuç olarak denebilir ki, sübûtuna "inanma" durumundan sarf-ı nazarla⁶⁴, eldeki verilere göre bu duanın Hz. Peygamber -sallellahu aleyhi ve sellem- ile hiçbir ilgisi yoktur. Öyle anla ılıyor ki, o, zaman içinde önce î muhitlerde ortaya çıkıp Hz. Peygamber'e nisbet edilmi , oradan da kısmen Sünnî slam dünyasına girmi bulunmaktadır. Bundan sonra ise üretilen bu dua hakkında bilgiler üretilmi ve onun mütevatir oldu u, îa'nın kütüb-i erbaasında bulun- du u, âzelî tarafından "tasdik edildi i", mam Gazalî'nin erhini yaptı ı ve asırlarca sonra kimli i bildirilmeyen biri tarafından ke f yoluyla alındı ı⁶⁵ ekinde iddialar ortaya atılmı tır. Bunların hepsi gerçek dı ı iddialardır. Bu durumda demek gerekir ki, bu dua tarih boyunca görülen en uzun vaz' te eb- büslerinden biridir. Dolayısıyla on dört asırlık slam tarihinde ilk olarak 9./15. asırda î bir yazara ait dua kitabında görülen, sünnî slam dünyasında ise sadece muahhar iki alimin, Güm hanevî ve Bedûzzamân'ın anılan ekinde

⁶² Bkz. el-Buhârî, " İm", 39(1/36); "Cizye", 10(4/67)

⁶³ Örnekleri için el-Hillî'nin adı geçen *Muhecû'd-De'avât* isimli kitabı ile Abbâs el- Kummî'nin *Mefâtîhu'l-Cinân* isimli kitabına bakılabilir.

⁶⁴ Bir dü ünür " nanmak sonsuz mantıktır!" der.

⁶⁵ Son üç iddianın sadece bir ki i, Fethullah Gülen Hoca tarafından ortaya atılmı olması dikkat çekicidir.

kaydetti i⁶⁶ ama geri kalan binlerce alimin, mufessirin, muhaddisin, fakihın, mutasavvıfın, mütekellimin, müerrihin asırlar boyu ismini bile duymadı ı böyle önemli bir metni Hz. Peygamber'e -sallellahu aleyhi ve sellem- isnad etmekte daha ihtiyatlı davranmak dini ve ilmi bir zarurettir.

Kitâbiyât

- Ahmed b. Hanbel, *Musned*, Beyrut, t.y., 6 c.
 “Akademi”, *Zaman* (Gazetesi), 20.04.1994, s. 7;
 Akhtar, S. Waheed, *Early Shî’ite Imamiyyah Thinkers*, New Delhi, 1988.
 Amir-Mouezzi, Mohammad Ali, “al-Tûsî, Muhammad b. Ali Abû Dja’far”, EI² (ng.), 10/745-746.
 Avcı, Seyit, *Sûfilerin Hadis Anlayı ı Bursvî Örne i*, stanbul, 2004.
 Aydüz, Davut, “Cev en Üzerine”, *Yeni Ümit*, Ocak- ubat-Mart 2001, yıl: 13, sayı: 51, s. 32-37.
 -----, *Hizbu Envâri’l-Hakâiki’n-Nûriyye Büyük Cev en ve Meali*, stanbul, 2010, Define Yayınları, 468 s.
 Badıllı, Abdulkadir, *Bediüzzaman Said-i Nursî Tarihçe-i Hayatı*, stanbul, 1990, Tima Yayınları, 3 c.
 -----, *Risale-i Nûr’un Kudsî Kaynakları*, stanbul, 1992, Envâr Ne riyat.
 el-Beyhekî, *Delâilu’n-Nubuvve*, thk. Dr. A.Kal’acî, Beyrut, 1985/1405, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye.
 -----, *Menâkıbu’ - âfîi*, thk. S. Ahmed Sakr, Kahire, 1390/1970.
 el-Buhârî, *Sahîh*, stanbul, 1315, Dâru’t-Tıbbâti’l-Âmire, 8 c.
 “Cev en, hâlisâne yapılmı bir duadır”, zaman.com.tr/webapp-tr/haberno=605533 (26.10.2007)
 Demirel (Hattat), Muhsin, *Evrâd-ı Nuriye*, stanbul, 1997, n irah slamî Ara tırmalar Merkezi.
 D A Cev en dosyasında bulunan el yazması belgenin fotokopisi.
 “Ebced ve Cev en”, *Zaman* (Gazetesi), 01 Eylül 1992, s. 10 ("Akademi" sayfasında).
 Ebû Dâvûd, *Sünen*, thk. M. Muhyiddîn Abdulhamîd, y.t., t.y., 4 c.
 “Fasıldan Fasıla - Cev en”, *Zaman* (Gazetesi), 20 Nisan 1994, s. 7 ("Akademi" sayfasında)
 Garîb, Me’mûn, *Ebu’l-Hasan e - âzelî hayâtuh, tasavvufuh, telâmîzuh ve evrâduh*, Kahire, 2000, Dâru Garîb.
 el-Gazzâlî, *hyâ’u Ulûmi’d-Dîn*, Mısır, 1957 (?).
 Gülen, M. Fethullah, *Prizma I*, stanbul, 1997, Nil Yayınları.
 Gümü hânevî, *Mecmûatu’l-Ahzâb*, y.y., t.y., 3 c.
 Habîbî, Dr. Necefkulî, “Mukaddimetu’l-Musahhîh”, *erhu’l-Esmâ’ ev erhu Duâi’l-Cev eni’l-Kebîr*, Mevlâ Hâdî es-Sebzvârî (1212-1289 h.), thk. Dr. Necefkulî Habîbî, Tehrân, 1993, Dâni gâh-ı Tehrân.

⁶⁶ Yukarıda kaydedildi i gibi duayı Said Nursî, muhtemelen Gümü hânevî’nin eserinden almı tır. kisinin ortak bir kaynaktan almı olması da ihtimal dâhilindedir.

- Halîl b. Ahmed Ebû Abdîrrahman el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, thk. Abdulhamîd Hindâvî, Beyrut, 2003, Dâru'l-Kütübî'l- İmîyye, 4 c.
- el-Hatîb, Muhammed Accâc (Ucâc), *Tedvînu's-Sunne*, Kahire, 1383/1963, Mektebetu Vehbe.
- Hatip, Abdülaziz, *Kur'an ve Hikmet I ı ında Cev en erhi*, stanbul, 2009, Nesil Yayınları, 584 s.
- el-Hillî, es-Seyyid Ali b. Tâvûs, *Muhecû'd-Da'avât*, Kum, 1411/1990, Dâru'z-Zehâir.
- Hosain, M. Hidayet, "et-Tûsî Muhammed b. el-Hasan b. Ali Ebû Ca'fer", *Urdû Dâire-i Maârif-i slâmiyye*, Lahor, 1973, Dâni gâh-ı Pencâb, 12/573-574.
- bn Hacer, *el- sâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Ali M. el-Bicâvî, Mısır, 1972, Tab' Nahdati Mısır, 8 c.
- , *Takrîbu't-Tehzîb*, thk. Abdulvehhâb Abdullatîf, Beyrut, 1975, Dâru'l-Ma'rife, 2 c.
- bn Mâce, *Sünen*, thk. M. Fuâd Abdalbâkî, Kahire, t.y., 2 c.
- bn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, 1999, Dâru hyâi't-Turâsî'l-Arabî, 18 c.
- bnû's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadis*, thk. Nûruddîn İtr, Beyrut, 1973.
- el-Kef'amî, brahim b. Ali, *el-Beledü'l-Emîn ve'd-Diru'l-Hasîn*, Tahran, 1963, Müessesesi Tahkîkât ve Ne r-i Maârif-i Ehlu'l-Beyt.
- , *Cunnetu'l-Emâni'l-Vâkıye ve Cennetu'l-Îmâni'l-Bâkıye*, y.y., t.y.
- , *el-Misbâh*, Kum, 1405 h.k., nti ârât-ı Radî.
- el-Kummî, Abbâs, *Mefâtihu'l-Cinân*, ta'rîb: S. Muhammed Rıza en-Nûrî en-Necefî, Kuveyt, 2004/1425, Mektebetu'l-Fakîh.
- Kurucan, Ahmet, "Dua kliminde Cev en (1)", *Zaman* (Gazetesi), 2 A ustos 1996, s. 2.
- , "Dua kliminde Cev en (3)", *Zaman* (Gazetesi), 4 A ustos 1996, s. 2;
- el-Meclisî (ö. 1110/1698?), *Bihâru'l-Envâri'l-Câmia li-Dureri Ahbâri'l-Eimmeti'l-Athâr*, Beyrût, 1984, Müessesetu'l-Vefâ', 110 c.
- Muînî, Muhsin, "Cev en-i Kebîr", *Dâni nâme-i Cihân-ı slâm*, Tehrân, 1386 h ., Bunyâd-ı Dâiretu'l-Maârif-i slâmî, 11/368-369.
- el-Munâvî, *Feyzu'l-Kadîr erhu'l-Câmii's-Sa îr*, Mısır, 1938/1356, Matbaatu Mustafa Muhammed, 6 c.
- en-Nûrî, Mirza Hüseyin et-Tabersî (ö. 1320/1902), *Mustedreku'l-Vesâil ve Mustenbetu'l-Mesâil*, Kum, 1987-1988, Müessesetu Âli'l-Beyt, 18 c.
- Nursi, Bediüzzaman Saîd, *Emirda Lâhikası*, stanbul, 2004, Nesil Matbaacılık.
- , *Sözler*, stanbul, 1958, Sinan Matbaası.
- , *uâlar*, stanbul, 1960, Çeltüt Mtbaası.
- , *Mesnevî-i Nûriye (Türkçe Tercümesi)*, mütercim: Abdülmecid Nursi, stanbul, 1958, Osman Yalçın Matbaası.
- es-Sehâvî, *Fethu'l-Mu îs*, thk. . Ali Hüseyin Ali, 1992/1412, Dâru'l- mâm et-Taberî, 4 c.
- Sezgin, Fuat, *GAS*, Leiden, 1967.
- im ek, Ümit, *Risâle-i Nûr I ı ında Cev en Meâli*, stanbul, 1994, Zafer yayınları.
- et-Tahrânî, Âgâ Bozork, *ez-Zer'a ilâ Tesânîfi' - î'a*, Beyrut, t.y., 8 c.
- Toprak, Mehmet, "Cev en", *D A*, stanbul, 1993, 7/462-464.
- et-Tûsî, Muhammed b. el-Hasan Ebû Ca'fer eyhu't-Tâife, *Fihristu Kütübî' - î'a*, Kalkuta, 1271/1853.
- Uluda , Süleyman, "Ke f", *D A*, Ankara, 2002, 25/315-316.
- Yeniay, Adnan, *Cev en Duasının Hadis İmi Açısından Kriti i*, Sivas, 2008, Basılmamı Yüksek Lisans Tezi.

- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Feyz Murteza, *Tâcu'l-Arûs min Cevâmii'l-Kâmûs*, Kahire, 1306 h., Mtb. el-Hayriyye, 10 c.
- Yıldırım, Enbiya, *Hadisler ve Zihinlerdeki Sorular Büyük Muhaddis uayp Arnavut'la Söyle i*, stanbul, 2011, Ra bet Yayınları, 488 s.